

נשים מנהיגות – חזון וערכים שהופכים למעשים

לצוותי החינוך,

לפניכם מגוון הצעות לדיון ולפעילות בנושא מנהיגותן של גולדה מאיר, גאולה כהן, דבורה הנביאה, הנרייטה סאלד ושרה אהרונסון שהפכו חזון למעשים.

הצעות אלה מזמנות לתלמידים שיח חברתי-ערכי בהיבטים המתקשרים למנהיגות: תכונות המנהיגה ופועלה, הערכים המנחים אותה והאופן שבו ערכים אלו באים לידי ביטוי בפועלה.

היבטים אלה ייבחנו במסגרות מגוונות ללמידה חברתית-ערכית, כמו שעת חינוך, "מפגש מלב אל לב", במסגרות למילוי תפקיד (מועצת התלמידים, ועדות) ובמפגשי הורים-ילדים בד בבד הרחבת ההתבוננות גם לסוגיית המנהיגות במעגל המשפחתי, בחברת הילדים בבית הספר ובחברה בכלל.

מומלץ לעסוק בכך בתוך בירור הזיקות והקשרים לערכי "מפתח הל"ב" בדגש על "מעורבות חברתית", "אחריות", "נתינה" ולחשוף בפני התלמידים דמויות מנהיגות נוספות מתחומי החברה, הפוליטיקה, הצבא, הכלכלה, המשפט, מהתנ"ך ועוד.

בברכה,

אורית צאירי

ממונה על החינוך החברתי ערכי

מנהיגות פורצת דרך

גולדה מאיר

זרקור על דמותה של גולדה מאיר

גולדה מאיר נולדה בקייב, אוקראינה (רוסיה דאז) בשנת תרנ"ח, 1898. בשנת 1906 היגרה עם משפחתה לארה"ב, ושם גם התחילה הקריירה הפוליטית שלה. מאיר הייתה פעילה בקונגרס היהודי-אמריקאי אשר חקק על דגלו את המטרה: הכרה עולמית בזכותו ההיסטורית של עם ישראל להקים את הבית הלאומי בארץ ישראל. בשנת 1921 הגיעה גולדה מאיר לישראל, המשיכה בפעילותה במסגרת גופים פוליטיים שונים והגיעה להיות חלק מההנהגה הלאומית. גולדה מאיר כיהנה כשרת העבודה והשיכון בשנים 1949-1956, וכשרת החוץ בשנים 1956-1966. בשנים 1969-1974 כיהנה גולדה מאיר בתפקיד ראש הממשלה מטעם מפלגת העבודה והייתה לאחת משלוש הנשים בעולם בכהונה דומה באותן שנים: גולדה מאיר, אינדירה גנדי - ראש ממשלת הודו וסירימאבו בנדרנאיקה – ראש ממשלת סרי לנקה. גולדה מאיר נפטרה בשנת תשל"ט, 1978.

בקבוצות

ערכים המשתקפים בדבריה של גולדה מאיר

- לפניכם דברים שאמרה או כתבה גולדה מאיר בהזדמנויות שונות. קראו אותם ובררו מה אפשר ללמוד מדבריה על דמותה כמנהיגה:
- מה היה החזון שלה? במה האמינה?
 - מה היו הערכים שהנחו אותה?
 - מה היו עמדותיה בנושאים כמו הקמת המדינה, שלום, היחסים עם שכנינו, מעמד האישה?

במליאה

- נציגי הקבוצות ידווחו על הערכים והאמונות של גולדה מאיר שביררו בשיח הקבוצתי.
- לפניכם רשימת תכונות ואפיונים. בחנו מה מרשימה זו אפשר לייחס לגולדה מאיר כמנהיגה: בעלת חזון, נותנת דוגמה אישית, מגלה אחריות, סמכותית, מציבה אתגרים, מעוררת השראה, משדרת עוצמה, מעניקה ביטחון, מאמינה בדרך בה בחרה, נחושה. (תוכלו לציין גם תכונות ואפיונים שאינם מופיעים ברשימה).
- הכינו תעודת זהות לגולדה מאיר ובה תארו:
 - תפקידים שביצעה בתקופות שונות בחייה
 - פעולות מרכזיות שביצעה במסגרת תפקידיה
 - ערכים שהנחו אותה

גולדה מאיר - דברים שאמרה וכתבה

"את מחשבותיי שלי בנושא מעמד הנשים אני יכולה לסכם במשפטים ספורים. מובן שצריך להתייחס אל הנשים כשוות בערכן לגברים בכל המובנים. אבל אין הן צריכות לעשות נפלאות כל הזמן כדי שיקבלו אותן",

[גולדה מאיר, חיי, 1975, הוצאת "מעריב"]

"רצוננו עז לשלום, אבל פיתוח ארצנו, קליטת עולינו וקיומנו אינם תלויים באיבת שכנינו. נברך על כל רגע של הפסקת האיבה נגדנו, אבל גם אם ירחק היום, נישא בגורלנו – להתחזק ולגדול מתוך שאיפה כנה לשלום ונכונות וכוח להגן על קיומנו",

[הודעת שרת החוץ, חוק התקציב לשנת 1962/1963, הכנסת]

"מכל המאורעות אין גם אחד שעליו קשה לי כל כך לכתוב כמו מלחמת אוקטובר 1973, מלחמת יום הכיפורים. היא הייתה כדבר הקרוב לשואה, סיוט שאני עצמי התנסיתי בו ושלעולם לא יסור ממני. נמצאתי בעמדה של אחריות עליונה בזמן שבו עמדה המדינה בפני האיום הגדול ביותר שידעה מימיה. אנו ניצחנו במלחמת יום הכיפורים... אף על פי שלא רצינו במלחמת יום הכיפורים ולא התחלנו בה, נלחמנו וניצחנו, והייתה לנו מטרה - שלום, שלום משלנו. זאת הפעם יהיו הערבים מוכרחים להיפגש איתנו, לא רק בשדות הקרב אלא גם ליד שולחן המשא ומתן, ולמצוא יחד איתנו פתרון לבעיה שעלתה במחיר אלפי נפשות צעירות – שלהם ושלנו – בשלושים השנים האחרונות. בפעם הראשונה מאז רבע מאה היה מגע ישר, פשוט אישי בין ישראלים למצרים. הם ישבו יחד באוהלים, ליבנו פרטים של הפרדת הכוחות ולחצו ידיים.

[גולדה מאיר, חיי, עמ' 305]

"לא ביקשנו שום דבר אחר: לא זכויות יתר, לא שלטון, לא הבטחות לעתיד. נוכח גזר דין המוות שגזר היטלר על מיליוני יהודים באירופה... ביקשנו רק רשות לנסות ולהציל רבים מהם... ולהביא אותם למקום היחיד שבו היו רצויים",
[גולדה מאיר, חיי, עמ' 120]

"מדינת ישראל תהא פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות. זה היה לב ליבה של הכרזת המדינה, הסיבה למדינה והטעם לדבר כולו",
[גולדה מאיר, חיי, עמ' 166]

"אין כוח בעולם שיכול לנפץ אחדותו של העם היהודי או שיכול לנתק אלפי הנימים המקשרים כל יהודי לישראל",
[גולדה מאיר, שלום בין שווים, משרד ראש הממשלה, דצמבר 1969, מכון לבון, 104, עמוד 24]

"על אף כל הנאומים אשר שמענו מנציגי ערב הננו משוכנעים שיבוא היום, לנו ולשכנינו, בו נחיה כולנו יחד בידידות ובשותפות. אז יהפוך המזרח התיכון כולו לאזור שבו יחיו בשלום עשרות מיליוני עמיו, ורק אז יגיעו לתכליתן אפשרויותינו הכלכליות ומורשתו התרבותית העשירה. זאת אמונתנו, וליעד זה נקדיש כל מאמצינו".
[הודעת שרת החוץ בכנסת 1962]

מנהיגות פורצת דרך גאולה כהן

זרקור על דמותה של גאולה כהן

גאולה כהן נולדה בתל אביב בשנת תרפ"ו 1925. בשנת 1943 הצטרפה לארגון הלח"י, "לוחמי חירות ישראל", שם שימשה קריינית תחנת השידור של הארגון. שנתיים מאוחר יותר עזבה את בית הוריה וירדה למחתרת משום שנרדפה על הבריטים בשל פעילותה בארגון. בשנת 1946 נעצרה על ידי הבריטים, נדונה לתשע שנות מאסר ונכלאה בבית הסוהר לנשים בבית לחם. בתום חודשים אחדים הצליחה להימלט מבית הסוהר כשהיא לבושה כערבייה. אחרי קום המדינה פעלה כסופרת, כעיתונאית וכחברת כנסת ברשימת הליכוד. בשנת 1980 נחקק ביוזמתה "חוק יסוד ירושלים" הקובע כי "ירושלים השלמה המאוחדת היא בירת ישראל". בשנים 1990–1991 הייתה סגנית שר המדע והטכנולוגיה ופעלה למען קליטת מדענים. גאולה כהן היא שהקימה את ועדת הקליטה והעלייה בכנסת, יזמה והובילה מפעלי תרבות וחינוך ופעלה למען התיישבות יהודית ביש"ע (יהודה, שומרון וחבל עזה) ולהעלאת יהודים מברית המועצות. בשנת 1990 יצאה לאתיופיה לבדוק את מצבם של היהודים שם ותרמה תרומה חשובה להעלאתם לארץ ב"מבצע שלמה". גאולה כהן היא כלת פרס ישראל לשנת תשס"ג.

ערכים המשתקפים בדברים שאמרה וכתבה

לפניכם דברים שאמרה או כתבה גאולה כהן בהזדמנויות שונות. קראו אותם ואת תקציר קורות חייה ובררו מה אפשר ללמוד על דמותה כמנהיגה:

- מה היה החזון שלה? במה האמינה?
- מה היו הערכים שהנחו אותה?
- מה היו עמדותיה בנושאים כמו מעמד העיר ירושלים, חזון ארץ ישראל השלמה, מעמד האישה?

במליאה

- נציגי הקבוצות ידווחו על הערכים והאמונות של גאולה כהן שביררו בשיח הקבוצתי.
- לפניכם רשימת תכונות ואפיונים. בחנו מה מרשימה זו אפשר לייחס לגאולה כהן כמנהיגה: בעלת חזון, נותנת דוגמה אישית, אופטימית, מקבלת אחריות, סמכותית, מציבה אתגרים, מעוררת השראה, משדרת עוצמה, מעניקה ביטחון, מאמינה בדרך שבה בחרה, נחושה. (תוכלו לציין גם תכונות ואפיונים שאינם מופיעים ברשימה).
- הכינו תעודת זהות לגאולה כהן ובה תארו:
 - תפקידים שביצעה בתקופות שונות בחייה
 - פעולות מרכזיות שביצעה במסגרת תפקידיה
 - ערכים שהנחו אותה

גאולה כהן - דברים שכתבה ואמרה

"האישה היא יצור פוליטי מטבע בריאתה: בכל צומת היסטורי בחיי העם שלנו, שבו נדרשה הכרעה שדרשה אומץ, דיפלומטיה, כישרון המעשה, חפש ותמצא את האישה",
[מתוך ריאיון שהתפרסם באתר news1]

"מנוצח אינו רק זה שנופל ולא קם, אלא גם זה שנופל וקם, אבל ממשיך לרוץ באותה הדרך בה נפל, בלי לעצור ולחשוב למה ואיך",
[גאולה כהן, אין לי כוח להיות עייפה, 2008]

"רוח כשלעצמה יכולה להיות גם רוח נשברה, אבל שאר-רוח לעולם לא יישר.
אש כשלעצמה יכולה גם לכבות, ניצוץ - לעולם לא",
[גאולה כהן, אין לי כוח להיות עייפה, 2008]

"זה שעסוק כל הזמן בלראות את חצי הכוס הריקה, לא יישאר בידיו זמן למלא אותה",
[גאולה כהן, אין לי כוח להיות עייפה, 2008]

"אם הייתי צריכה לנסח את האני מאמין של חיי, הייתי כותבת 'אני נאבקת, אני קיימת',
[גאולה כהן, אין לי כוח להיות עייפה, 2008]

"כאב לב גדול. פצע שותת דם שהפך לכתם על המצפון שלנו.
בעיניי הוא אסיר ציון. יהודי נבגד בידי כל ממשלות ישראל, אף שסיכן את עצמו למען המדינה וביטחונה, ולדעתי מדובר במחדל ובפשע שהוא טרם שוחרר. הייתי הראשונה שייסדה את הלובי בכנסת למענו, וכפיתי על יצחק שמיר והממשלה ביקור בכלאו של פולארד כנציגת המדינה. ירדתי חמש קומות מתחת לאדמה, עד שהגעתי לצינוק שבו היה שרוי. ראיתי שהוא כמו חייל מופקד בשטח על ידי מדינה שאומרת שאסור להפקיר פצועים בשטח",
[דברים שאמרה על יונתן פולארד]

"הגדולה שלו בעיניי היא בכך שבהמשכו של אותו משפט מפורסם: "אם תרצו אין זו אגדה" הוא אף הזהיר אותנו כי: "אם לא תרצו – כל מה שאמרתי יהיה אגדה". גם את החצי הזה חשוב לזכור לא פחות מחלקו הראשון של המשפט",
[דברים שאמרה על הרצל]

"חברון מסמלת עם שבתעודת הזהות שלו כתוב מי האבא והאימא שלו. היכן יש עם נוסף כזה?... לנו ישנה זהות לאומית ומסורת, וכל העולם אימץ מאיתנו את לימוד התנ"ך. לכן, לא במקרה, אמר בן-גוריון שחברון היא אחותה של ירושלים, וההיסטוריון האנגלי ג'ונסון אמר שמי שרוצה להכיר את העם היהודי, שייסע לחברון",
[פורסם באתר nrg בשנת 2005]

"אני הולכת בירושלים וחושבת על דוד המלך ועל הנביאים ירמיהו ויחזקאל. זו תעודת הזהות שלי..."
[דברים שאמרה בריאיון ל"מוספשב" בשנת 2011]

"צריך לזכור שהמאבק על הקמת המדינה מלא בדמויות של נשים לוחמות, שאחזו בנשק ממש ומסרו נפשן למען עמן – כשרה גיבורת ניל"י וחנה סנש, שתיהן נידונו למוות ושתיהן סיימו חייהן בירייה. "יש כוכבים שאורם מגיע ארצה רק כאשר הם עצמם אבדו ואינם" – כתבה המשוררת חנה סנש – "אורות אלה מבהיקים בחשכת הלילה והם הם שמראים לאדם את הדרך",
[דברים שכתבה בשנת 2010 לקראת פסטיבל דונה גרציה]

"חזון ארץ ישראל השלמה הוא הציונות. אין הוא מטרה פוליטית, אלא חלק בלתי נפרד מן החלום והחזון הלאומי. הוא לא נולד בתנועה, לא תנועה ארגנה אותו, לא תנועה תמית אותו. החזון אינו עניין של עכשיו או מחר, אלא של ארץ ישראל והציונות. כל עוד יהודים ימשיכו להתפלל לחזון, בוא תבוא השעה שיתממש",
[פורסם באתר nrg בשנת 2005]

מנהיגות פורצת דרך דבורה הנביאה

דבורה, "אִשָּׁה נְבִיאָה", "אִשָּׁת לְפִידוֹת", "אִם בְּיִשְׂרָאֵל" שפטה את ישראל אחרי אהוד בן גרא. המקרא מדווח על דרך הנהגתה של דבורה כשופטת: היא נהגה לשבת "תַּחַת תְּמָר דְּבֹרָה... בְּהַר אֶפְרָיִם", ובני ישראל היו באים אליה למשפט. היא מילאה תפקיד פעיל, חשוב ומכריע בתולדות ישראל כשיזמה, ארגנה וניהלה את המלחמה נגד סיסרא לכיבוש עמק יזרעאל מידי הכנענים. במשך 20 שנה היו ישראל נתונים תחת עול הכנענים, ודבורה החליטה לשנות את המצב. היא קראה לברק בן אבינועם והורתה לו לצאת לקרב. דבורה לא ייעדה לעצמה תפקיד כלשהו במלחמה, אך ברק הסכים לצאת למלחמה רק אם דבורה תשתתף בה: "אִם תֵּלְכִי עִמִּי וְהִלַּכְתִּי וְאִם לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֶיךָ". ברק האמין שאם דבורה תהיה נוכחת במחנה ישראל בזמן המלחמה, הדבר יעניק ביטחון ללוחמים ורבים מהם יצטרפו למלחמה. דבורה הסכימה, השתתפה בהכנות למלחמה ומילאה בה תפקיד מרכזי. היא קבעה את מספר אנשי הצבא שיצאו למלחמה ויזמה אסטרטגיה מתוחכמת. דבורה וברק הכניעו את הכנענים והשקט שרר במשך 40 שנה. בתום המלחמה מתגלה דבורה כמשוררת בעלת עוצמה, כשהיא מתארת בשירתה את הניצחון המפואר.

קראו את המידע המפרט את פועלה של דבורה הנביאה ושוחחו על דמותה כמנהיגה:

1. מי הייתה דבורה? באיזו תקופה חיה ופעלה?
2. זהו במידע שקראתם מעשים ופעולות של דבורה שמהם אפשר ללמוד על מנהיגותה. תארו:
 - א. אילו תפקידים מילאה? מה עשתה במסגרת תפקידים אלה?
 - ב. למען מי פעלה?
 - ג. מה הייתה תרומתה לישראל בתפקידיה השונים?
3. לדעתכם אילו תכונות אפיינו אותה כמנהיגה? נמקו.
4. האם אפשר לומר שדבורה הייתה "מנהיגה פורצת דרך"? נמקו.

מנהיגות פורצת דרך הנרייטה סאלד

הנרייטה סאלד (1860–1945) נולדה בארצות הברית ושם גדלה ופעלה בתחומי החינוך והתרבות היהודית. סאלד הייתה מורה, מחנכת, מנהיגה ציונית, מייסדת הסתדרות הנשים הציוניות "הדסה" בארצות הברית. ביקוריה בארץ ישראל בשנים 1909, 1912 עוררו אותה לפעילות ציונית. לאחר שראתה מקרוב את העוני והמחלות ששררו בארץ, יזמה את הקמת ארגון הדסה בישראל (1912) במטרה להביא לארץ שירותי רפואה וסיוע. בגיל 60 עלתה הנרייטה סאלד לארץ, הקימה וניהלה בית ספר לאחיות וייסדה את בית הספר הראשון לעובדות סוציאליות בארץ ישראל. שבע שנים לאחר מכן הייתה לחברה בהנהלה הציונית - וגם כאן פרצה דרך כאישה הראשונה בתפקיד זה, וריכזה את מחלקות החינוך והבריאות. בשנת 1933-תרצ"ג, בגיל 73, מונתה למנהלת עליית הנוער, מפעל שהוקם בתקופת השואה במטרה להציל ילדים ובני נוער מן התופת הנאצית ולהעלותם לארץ. בזכות פעילותה זו זכתה לכינוי "אם היישוב". סאלד לא התחתנה ולא היו לה ילדים, אך כל תלמידיה וחניכיה היו כילדיה, והיא זכתה לכינוי "אם הכבוד של עם ישראל" (מאיר דיזנגוף). הנרייטה סאלד נפטרה בא' באדר, תש"ה, וכחוקרה על היותה "אם" לבני הנוער היהודים שבהם טיפלה, הוכרז ל' בשבט כיום האם בישראל - הוא יום המשפחה בימינו.

קראו את המידע המפרט את פועלה של הנרייטה סאלד ושוחחו על דמותה כמנהיגה:

1. מי הייתה הנרייטה סאלד? באיזו תקופה חיה ופעלה?
2. זהו במידע שקראתם מעשים ופעולות של הנרייטה שמהם אפשר ללמוד על מנהיגותה. תארו:
 - א. אילו תפקידים מילאה בארצות הברית ובארץ?
 - ב. למען מי פעלה בתפקידיה השונים? כיצד?
 3. לדעתכם אילו תכונות אפיינו אותה כמנהיגה? נמקו.
 4. האם אפשר לומר שהנרייטה סאלד הייתה "מנהיגה פורצת דרך"? נמקו.

מנהיגות פורצת דרך שרה אהרונסון

שרה אהרונסון (1890–1917) נולדה במושבה זכרון יעקב למשפחת איכרים בני העלייה הראשונה. לאחר נישואיה עברה להתגורר עם בעלה בקושטא (טורקיה של היום). בשנת 1914, עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, החליטה שרה, בנפרד מבעלה, לחזור לארץ ישראל. בדרכה נחשפה לטבח שעשו הטורקים בארמנים ולשמועות על הרדיפות נגד היישוב העברי בארץ. אלה חיזקו את תחושתה שיש להתנגד לשלטון הטורקי בכל מחיר. בשנת 1916 הגיעה לזכרון יעקב, עבדה בתחנת הניסיונות החקלאית של המשפחה בעתלית והצטרפה לארגון המחתרת ניל"י ("נצח ישראל לא ישקר") שהוקם על ידי אחיה אהרון כדי לסייע לכוחות הבריטיים לכבוש את הארץ מידי הטורקים. ארגון ניל"י העביר ידיעות לבריטים באמצעות יוני דואר וכן בעזרת האונייה הבריטית "מנגהם". כשנסע אהרון לאירופה, ריכזה שרה עם אבשלום פיינברג את הפעילות המחתרתית של ניל"י ואת ניהול תחנת הניסיונות החקלאית. עד מהרה הייתה שרה לדמות מרכזית במחתרת בתוך שהיא מגלה מסירות, הקרבה ותושייה. לאחר שהטורקים גילו יונת דואר של ניל"י ליד קיסריה (בשנת 1917), הקיפו כוחות צבא טורקיים את זכרון יעקב וראש משפחת אהרנסון עונה קשות כדי שיחשוף על פעולות הריגול של הקבוצה. גם שרה עצמה עברה ארבעה ימים של עינויי תופת אבל לא מסרה דבר. לפני שעמדו להעבירה לדמשק, ירתה בעצמה מאקדחה ונפטרה שלושה ימים לאחר מכן. במכתב אחרון שהצליחה להעביר למשפחתה באחד מימי העינויים, כתבה בין השאר: "אנו הקרבנו את עצמנו אבל הצלנו את העם. גאלנו את הארץ". היא נקברה בבית העלמין בזכרון יעקב.

קראו את המידע המפרט את פועלה של שרה אהרונסון ושוחחו על דמותה כמנהיגה:

1. מי הייתה שרה אהרונסון? באיזו תקופה חיה ופעלה?
2. זהו במידע שקראתם מעשים ופעולות של שרה שמהם אפשר ללמוד על מנהיגותה. תארו:
 - א. למען מי פעלה? כיצד? מה הניע אותה לפעול?
 - ב. אילו תכונות אפיינו אותה? כיצד תכונות אלה באו לידי ביטוי בפועלה?
 3. איזה מסר העבירה במכתב למשפחתה? כיצד מסר זה בא לידי ביטוי גם במעשיה?
 4. האם אפשר לומר ששרה אהרונסון הייתה "מנהיגה פורצת דרך"? נמקן.